

повід. ред. С. В. Мочерний. – К. : ВЦ «Академія», 2003. – 821 с.

3. Сазонець І. Л. Управління місцевими фінансами [навч. посіб.] / І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 107 с.

4. Павлюк К. В. Фінансові ресурси держави : [монографія] / К. В. Павлюк. – М. : НІОС, 1998. – С. 43.

5. Сазонець І. Л. Управління місцевими фінансами : [навч. посіб.] / І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко. – К. : Центр навчальної літератури, 2002. – С. 89.

6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України [офіційне видання] / Верховна Рада України. – К. : Парламентське вид-во, 1997. – 100 с.

7. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : від 08.07.2010 р. № 2456-VI : станом на 4 серпня 2010 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/>.

7. Василик О. Д. Бюджетна система України : [підручник] / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – С. 71.

Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х.З.

УДК 336.225.68

ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЙОГО ВИМІРУ

*Аранчій В.І., к.е.н., професор; Мисник Т.Г., к.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія*

Розглянутосутність податкового навантаження. Аналізуються підходи до оцінки податкового навантаження та його впливу на фінансово-господарську діяльність господарюючого суб'єкта. Обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення оцінки податкового навантаження.

The essence of the tax burden. Analyzes approaches to the assessment of the tax burden and its impact on the financial and economic activity of the entity. Some recommendations for improving the assessment of the tax burden.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвиток національної податкової системи відбувається під вирішальним впливом таких зовнішніх факторів, як: міжнародна податкова конкуренція і європейська податкова гармонізація, тому особливої актуальності набуває податковий клімат у країні, раціональність податкового законодавства, що знаходить своє відображення у податковому навантаженні. У зв'язку з цим на перший план виступає адекватність оцінки податкового навантаження: чим точніше буде розрахований показник податкового навантаження, тим ефективніше будуть заходи впливу з боку держави, що здійснюються через механізми податкового регулювання.

Через податки можуть регулюватися основні макроекономічні процеси і пропорції. Завдяки податкам відбувається перерозподіл у просторі і часі значної частини виробленої вартості. Також вони безпосередньо впливають на результати економічної діяльності платників, тому податкова політика може або зацікавити платників працювати у певних галузях і на певних територіях, або ні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея зниження податкового тиску є привабливою та має достатньо прихильників, передусім у країнах з

перехідною економікою. Проблемою оцінки рівня податкового навантаження займалися А. Соколовська, А. Скрипник, І. Луніна, В. Вишневський, П. Мельник, Г. Акулова, С. Лондар, І. Малишко, Л. Кизилова, М. Стецишин.

Постановка завдання. Податкову політику держави необхідно побудувати так, щоб, з одного боку, забезпечити виконання базової функції податків – фіскальної, а, з іншого – сприяти створенню стимулів для піднесення активності підприємницької діяльності, зростання внутрішніх та зовнішніх інвестицій в економіку, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку. Сьогодні досягненню цих двох протилежних за своєю суттю цілей заважає ряд важливих проблем, що стоять перед науковцями, державними діячами, платниками податків. Однією з найгостріших є проблема надмірного податкового навантаження та визначення оптимального рівня оподаткування, який би забезпечував стабільні та достатні надходження у Державний бюджет України, а, з іншого боку, не ліквідував би стимулів до активізації підприємницької діяльності та розвитку національної економіки в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретико-методологічні дослідження вітчизняних вчених показали, що податкові платежі складають істотну частину витрат господарюючих суб'єктів загалом. Так, Г. Бендарчук за результатами проведеного аналізу роботи підприємства на загальній системі оподаткування, зазначає, що «підприємство при 20 % рентабельності, працюючи на загальній системі оподаткування з валового доходу від реалізації виробничої продукції, після оплати прямих витрат (матеріальних і на оплату праці) має сплатити у вигляді податків, зборів і нарахувань 49,4 %, а 50,6 % залишити собі».

При цьому, Л. Андрущенко та Л. Шабліста зауважують: «не зважаючи на те, що податкове навантаження в Україні є не більшим від аналогічного показника у більшості розвинутих країн світу, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки воно є непосильним для більшості підприємств».

О. Сторожук на підставі проведених досліджень сучасного стану оподаткування в Україні стверджує, що було виявлено надмірний рівень податкового навантаження, який негативно впливає на економіку держави і спонукає суб'єктів господарювання до проведення заходів оптимізації оподаткування їх діяльності.

Враховуючи наведене можна стверджувати, що податки є одним із важливих внутрішніх чинників сталості підприємства.

Існують такі напрямки податкового навантаження:

- формування бюджетної та податкової політики;
- формування соціальної політики;
- індикатор економічної поведінки суб'єктів господарювання;
- індикатор економічної поведінки домашнього господарства;
- стратегії розвитку виробництва, його структури та процесів нагромадження.

Рівень податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб є важливою характеристикою податкової політики держави,

оскільки здійснюючи податкове регулювання економіки, держава шляхом зміни обсягу податкових надходжень, кількості податків, їхніх видів і ставок, форм і методів оподаткування, застосування податкових пільг може суттєво впливати на процеси розподілу і перерозподілу ВВП між окремими секторами економіки, регіонами, верствами населення і на цій основі забезпечити їх поступальний розвиток та позитивні зрушення у виробничій і соціальній сфері у підвищенні життєвого рівня населення.

У науковій літературі зміст поняття «податкове навантаження» («податковий тиск», «податковий тягар») тлумачиться з двох позицій, зокрема: безпосереднього впливу податкових важелів та сукупності податкових платежів на економіку країни в цілому та доходи юридичних і фізичних осіб. Це поняття разом з іншими категоріями науки про податки утворює смислове ядро термінології оподаткування, яке увібрало в себе уявлення про граничні межі оподаткування в національній економіці.

Таким чином, межа податкового навантаження – це умовна точка в оподаткуванні, при якій досягається оптимальна як для платників, так і для державної скарбниці частка ВВП, що перерозподіляється через державний бюджет.

Надмірне податкове навантаження є негативним фактором податкової політики, яка не дає нормально функціонувати підприємствам, стримує ділову активність суб'єктів господарювання. Своєю чергою, надмірно низький рівень податкового навантаження – це недоодержання податкових платежів, що не дає змоги державі повною мірою виконувати свої функції.

Під оптимальним рівнем податкового навантаження розуміють рівень, при якому платники податків, відносно до своєї платоспроможності, згодні платити встановлені державою податкові платежі, одержуючи від держави якісні суспільні блага.

На макрорівні під податковим навантаженням розуміють вартісний вираз усієї сукупності податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів, які повинна сплачувати юридична чи фізична особа згідно з чинним податковим законодавством країни.

Система оцінки ефективності податкової політики підприємства (юридичних та фізичних осіб) містить такі дві групи показників:

- оцінка податкового навантаження;
- оцінка ефективності податкового планування.

Показники ефективності податкової політики підприємства:

а) показники для оцінки рівня податкового навантаження: сума сплачуваних податків; структура податків в собівартості та в ціні; коефіцієнт податковості реалізованої продукції; коефіцієнти оподаткування: доходів; витрат; прибутку.

б) показники для оцінки ефективності податкового планування: коефіцієнт ефективності податкової політики; відносне зменшення податкових платежів; загальний коефіцієнт оподаткування; коефіцієнт використання податкових пільг; абсолютне зменшення податків, сплачуваних платником податку за певний час.

У міжнародній статистиці для виміру загального рівня податкового тиску на економіку використовується податковий коефіцієнт (tax ratio), що розраховується як відношення суми сплачених податків, включаючи обов'язкові відрахування в державні соціальні фонди, до ВВП у ринкових цінах. При цьому обов'язкові відрахування у соціальні фонди враховуються при розрахунку податкового коефіцієнта на тій підставі, що в міжнародній статистиці вони розглядаються як податки, а не як звичайні страхові внески.

Із набуттям чинності Податкового кодексу України методика обчислення податкового навантаження не змінилася. Згідно з «Методичними рекомендаціями щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання», термін «податкове навантаження» змінено на «податкову віддачу», але зміст його залишився цим самим. Розрахунок рівня податкового навантаження згідно з методичними рекомендаціями відбувається на основі визначення двох видів податку – податку на прибуток та податку на додану вартість. Податкове навантаження з податку на прибуток визначається як відношення податку на прибуток до доходу підприємства:

$$\text{ПН}_{\text{ПнП}} \% = \frac{\text{ПнП}}{\text{Д}} \times 100, \quad (1)$$

де $\text{ПН}_{\text{ПнП}}$ – податкове навантаження з податку на прибуток (%);

ПнП – податок на прибуток (тис. грн);

Д – доходи підприємства (тис. грн).

Податкове навантаження з податку на додану вартість визначається як відношення податку на додану вартість до доданої вартості:

$$\text{ПН}_{\text{ПДВ}} \% = \frac{\text{ПДВ}}{\text{ДВ}} \times 100, \quad (2)$$

де $\text{ПН}_{\text{ПДВ}}$ – податкове навантаження з ПДВ (%);

ПДВ – податок на додану вартість (тис. грн.);

ДВ – додана вартість (тис. грн).

Доречно зазначити, що ці показники не враховують податкове навантаження на підприємство загалом як інтегральний показник, адже враховуються тільки два види податку. Інші податкові платежі займають значну частку в загальній сукупності податкових платежів.

Методика, запропонована автором М. Н. Крейніною, передбачає зіставлення податку і джерела його сплати. М. Н. Крейніна пропонує не враховувати у податковому навантаженні ПДВ і акцизів. Оскільки вони впливають лише на платоспроможність підприємства, тому їх доцільно порівнювати з кредиторською та дебіторською заборгованістю. Інші податки для розрахунку податкового навантаження потрібно оцінювати у відсотках до загальної суми прибутку. Також автор методики пропонує уявити ситуацію, коли підприємство взагалі не платить податки, і порівняти цю ситуацію з дійсною.

На думку автора, податки необхідно порівнювати саме із джерелом їх сплати. А інтегрований показник, до якого можна привести суму всіх податків, – прибуток підприємства.

Департаментом податкової політики Мінфіну РФ розроблена методика,

за якою навантаження прийнято оцінювати відношенням усіх податків, що сплачуються, до виручки від реалізації, включаючи виручку від іншої реалізації:

$$K_{\text{нн}} = \frac{\text{ПП}}{\text{ЗВ}} \times 100, \quad (3)$$

де ПП – сума податкових платежів (тис. грн);

ЗВ – загальна сума виручки, що включає виручку від реалізації, товарів, робіт, послуг та інші реалізаційні доходи.

Погоджуючись з тим, що цей показник виявляє частку податків у виручці від реалізації, відзначимо, що він не характеризує повною мірою вплив податків на фінансовий стан підприємства, тому що не враховує структуру податків у виручці.

Таким чином, існує безліч методик визначення податкового тягаря, які відрізняються, як по ієрархії розгляду проблеми, так і з комплексу показників, використовуваних у розрахунках.

На практиці широко застосовуються інші показники податкового навантаження, де за основу взято співвідношення суми податків до різних економічних показників підприємства.

Таблиця 1

Характеристика методик визначення податкового навантаження

Формула	Умовні позначення	Характеристика методу
$\text{ПН}_d = \frac{\text{ПП}}{D} \times 100$	ПН_d – податкове навантаження через показник доходу;	характеризує податкомісткість виготовленої продукції. Не дає реальної картини податкового навантаження на платника податків;
$\text{ПН}_{\text{ВР}} = \frac{\text{ПП}}{\text{ВР}} \times 100 \%$	$\text{ПН}_{\text{ВР}}$ – податкове навантаження через виручку від реалізації;	не дає змоги визначити вплив зміни структури податків на показник податкового навантаження;
$\text{ПН}_{\text{Пр}} = \frac{\text{ПнП}}{\text{Пр}} \times 100 \%$	$\text{ПН}_{\text{Пр}}$ – податкове навантаження через показник прибутку підприємства; Пр – прибуток підприємства;	визначає вплив податку на прибуток на фінансовий стан підприємства. Не враховує інших прямих податків;
$\text{ПН}_A = \frac{\text{ПП}}{A} \times 100 \%$	ПН_A – податкове навантаження через показник активів; A – вартість активів підприємства.	характеризує рівень капіталізації підприємства. Дає змогу об'єктивно оцінити ділову активність;

Недоліками цих методів розрахунку податкового навантаження є багато факторів:

– складність створення єдиної уніфікованої методики розрахунку податкового навантаження, оскільки в податковій системі України існують різні види оподаткування залежних від умов і характеру діяльності;

– методика розрахунку податкового навантаження повинна містити загальний підхід до кількісного та якісного оцінювання впливу податкових платежів на фінансовий стан підприємства;

- неврахування багатьох податків при розрахунку податкового навантаження;
- відсутність контрольного показника податкового навантаження, що унеможливорює порівняння рівня оподаткування на різних підприємствах.

З проведеного аналізу робимо висновок, що доцільно розраховувати податкове навантаження відношенням податкових платежів до джерел їх сплати та запропоновано формулу розрахунку середнього показника податкового навантаження за всіма податковими платежами, що сплачує підприємство:

$$ПН\% = \frac{1}{4} \left(\frac{ПДВ}{ДВ} + \frac{ПнП}{П} + \frac{ПП\text{прям}}{В} + \frac{ПП\text{непрям}}{Д} \right) \times 100; \quad (4)$$

Отже, середній показник податкового навантаження не визначає реального податкового навантаження, а дає змогу завдяки порівнянню з показниками базового періоду визначити критерії ризику порушень податкового законодавства платниками податків – юридичними особами. Групи ризику порушень податкового законодавства формуються шляхом аналізу відхилень фактичного значення показника, порівняно з базовим значенням.

Запропонована методика розрахунку середнього показника податкового навантаження охоплює усі основні податки, які сплачує підприємство, і може використовуватися для проведення аналітичного дослідження у сфері оподаткування на рівні підприємства, а також податковими органами для виявлення підприємств, які ухиляються від сплати податкових платежів або використовують механізми мінімізації податкових зобов'язань.

Висновки. Оптимізувати податкові платежі дозволяє ефективно організована система податкового планування. Узгодженість діяльності та оптимізація цієї системи у напрямку мінімізації податків законним шляхом знижує фінансові витрати і зміцнює фінансовий стан підприємства загалом.

При здійсненні мінімізації податків необхідно досягати збільшення усіх видів фінансових ресурсів підприємства. Плануючи податкові наслідки своєї діяльності, необхідно наперед прораховувати суми передбачуваних податків для визначення можливості їх мінімізації або максимізації доходів законними способами і методами у межах бізнесової етики.

Необхідність податкового планування додатково підтверджується потребою у передбаченні їх видатків на сплату податків відповідно до обраного режиму оподаткування. Результатом таких заходів є оптимізація напрямів використання грошових коштів, що в той чи інший період року формуються на рахунках підприємства. Адже, коли відомо яку суму коштів слід використати на сплату обов'язкових податкових платежів, підприємство може планувати решту витрат на поповнення складу основних засобів та оборотних активів, виконання інших зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Башуцька О. С. Податкове планування та прогнозування в системі податково-бюджетного регулювання / О. С. Башуцька // Наука й економіка – 2010. – № 1 (17) – С. 7-10.
2. Вишневський В. П. Оцінка можливості зниження податкового тягаря / В. П. Вишневський, Д. В. Липницький // Фінанси України. – 2012. – № 8. – С. 93 – 105.

3. Львовчкін С. Податкова структура в Україні та шляхи її вдосконалення / С. Львовчкін // Економіка України. – 2012 р. - № 8. - С. 62-71.
 4. Соколовська А. М. Податкова система України в контексті світового досвіду // Фінанси України. – 2012. – № 7. – С. 77-89.
 5. Ярова Н. В. Вплив ПДВ на фінансово-господарську діяльність підприємств / Н. В. Ярова // Актуальні проблеми економіки – 2009. – № 5(95) 9. – С. 230 – 236.
- Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х.З.*

УДК 330.356 : 336

КАПІТАЛ ТА ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ПОВ'ЯЗАНІ З НИМ

Бойко Л.М., д.е.н., доцент

Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України;

Дроботя Я.А., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

У статті подано дослідження фінансових ризиків, зокрема запропоновано дослідження фінансових ризиків властивих власному та позиковому капіталу підприємства. Фінансові ризики пов'язані із власним та позиковим капіталом підприємства запропоновано класифікувати залежно від сфер управління капіталом: фінансові ризики, які виникають при формуванні капіталу та фінансові ризики, які виникають при його використанні. Запропоновано подальшу класифікацію фінансових ризиків які виникають при формуванні капіталу та фінансових ризиків, які виникають при його використанні.

The article presents a study of financial risks, including financial risks of the proposed research and its own inherent loan capital of the company. Financial risks associated with their own and borrowed capital enterprises classified according to the proposed areas of money management: financial risks that arise in the formation of capital and financial risks that arise in its use. A further classification of financial risks that arise in the formation of capital and financial risks that arise in its use.

Постановка проблеми. Капітал підприємства – це і юридична і виробнича умова функціонування підприємства. А тому капітал є важливою основою, базисом, функціонування підприємства будь-якої форми власності, в будь-якій галузі. Однак, капітал підприємства як сам піддається фінансовим ризикам, так і створює фінансові ризики для діяльності підприємства. Отже, на наш погляд, дане питання є актуальним як з точки зору ефективного управління капіталом, так і з точки зору фінансової стійкості підприємства та управління фінансовими ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню пов'язаному із дослідженням фінансових ризиків приділяло увагу багато як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Зокрема серед зарубіжних науковців слід відзначити Дж. К. Ван Хорна, Дж. М. Ваховича [3], К. Редхеда [9], Р. Н. Холта [11], С. Хьюса [9]. До вітчизняних науковців відносять І. О. Бланка [1,2], В. В. Вітлінського [4], Г. У. Великоіваненка [4], Н. В. Воєводіну [5], Л. А. Останкову [7], Р. В. Пікуса [8], Н. Ю. Шевченко [7]. Дослідженню капіталу та управлінню ним присвятили свої праці І. О. Бланк [1, 2], Дж. К. Ван Хорн, Дж. М. Вахович [3], Р. Н. Холт [11]. Однак, питання пов'язане